

37.013
17-18.

М.М. Наринева

**БҮЛДЖАК ҰҚИТУВЧИЛАРДА
АУТОПЕДАГОГИК КОМПЕТЕНТЛИКНИ
ШАКЉАНТИРИШ МЕТОДИКАСИ**

(Мониторинг)

34. 013
7-18

М.М. Парпиева

**БЎЛАЖАК ҲИТЎВЧИЛАРДА
АУТОПЕДАГОГИК КОМПЕТЕНТЛИКНИ
ШАКЛЛАНТИРИШ МЕТОДИКАСИ
(5112100 - "Технологик таълим" таълим
йўналиши мисолида)**

(Монография)

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI OLIY TAILIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI

“КАМОЛОТ” нашриёти
Чирчиқ – 2023

УЎҚ: 37.013
КБК: 74.03(2)
П 18

Парпиева Малика Моминовна, Бўлажак ўқитувчиларда аўтопедагогик компетентликни шакллантириш методикаси (5112100 - "Технологик таълим" таълим йўналиши мисолида). // [Матн]: монография / М.М.Парпиева - Бухоро: "БУХОРО ДЕТЕРМИНАНТИ" МЧЖнинг Камолот нашриёти, 2023. - 160 б.

Маъмур монографияда муаллифнинг бўлажак ўқитувчиларда аўтопедагогик компетентликни шакллантириш муаммосининг илмий-методик асосларини яратити, замонавий педагогик ёндашувлар асосида таълим жараёнига ақметехнологияларни жорий қилиш методикасини такомиллаштириш, инновацион таълим муҳити шароитида талабаларда касбий кўникмаларни шакллантиришнинг дидактик таъминотини тинлаб чиқилиш зарурати ҳақиқдаги қарашлар келтирилган. Шунингдек, бўлажак ўқитувчиларда аўтопедагогик компетентликни шакллантириш методикаси (5112100 - "Технологик таълим" таълим йўналиши мисолида)га доир тақлиф ва тавсиялар тинлаб чиқилган.

Монография олий таълим муассасаларида фаоллиги оlib боряётган профессор-ўқитувчилар ҳамда талабалар учун мўljалланган.

Тақризчилар:

Г.О.Эрназарова – Чирчиқ давлат педагогика университети профессори, педагогика фанлари доктори (DSc);

М.Ф.Ҳакимова – Тошкент давлат иқтисодий университети профессори, педагогика фанлари доктори.

ISBN: 978-9910-9683-9-6

Ушбу монография Чирчиқ давлат педагогика университети Илмий кенгашининг 2023 йил 15-май 8-сонли йиғилишида нашрга тасвир этилган.

© "КАМОЛОТ" нашриёти
© М.М. Парпиева

КИРИШ

Жахон таълим тизими тараққиётида бўлажак мутахассисларнинг касбий компетентлигини ривожлантириш, уларда креатив, ностандарт, мустақил ва фаол ижодий фикрлаш қобилиятини тарқиб топтириш ва индидуал касбий шакллантириш даражасини оширишга эътибор кўчаймоқда. Иқтисодий қамқорлик ва ривожланиш таъкилотининг PIRLS халқаро таъкилотларида "Бозор иқтисодиётига даёқатли, мактаб учун эмс, ҳаёт учун ўқийдиган ўқувчиларни тарбиялаш" таълим мазмунига кўйлаётган замонавий талаблар сифатида қарилмоқда. Бўлажак мутахассисларни касбий ва шахсий компетентлигини қарор топтириш, уларни касбий фаоллиятта тийёрлаш технологияларини ривожлантириш, касбий етуқликка эришиш жараёнини такомиллаштиришнинг амалий механизминини такомиллаштириш долзарб аҳамият касб этмоқда.

Дунёда инновацион таълим муҳити шароитида бўлажак мутахассисларда касбий компетентликни шакллантиришнинг илмий-назарий асосларини яратишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Хусусан, сўнгги йилларда бўлажак ўқитувчиларда касбий компетентликни қарор топтириш механизмларини яратиш, уларни аўтопедагогик компетентлик асосида касбий ривожлантириш, таълимда фанлараро интеграцияни таъминлаш, педагогик технологияларни таълим жараёнида муваффақиятли қўллаш, замонавий педагогик ёндашувларни амалиётга таъбиқ этиш борисидати фундаментал таъкилотлар ва амалий лойиҳаларга бўлган зарурат ортмоқда.

Республикамиз педагогик ОТМда таълим жараёнини компетентликовий ёндашув асосида таъкиқил қилиш ва "2030 йилга келиб PISA халқаро микёсда ўқувчиларни баҳолаш дастури рейтингини бўйича жахоннинг биринчи 30 та илғор мамлакатини каторига киришига эришиш"¹ халқ таълими тизимини стратегик ривожлантиришнинг асосий йўналишларидан бири сифатида белгиланган. Бу эса бўлажак ўқитувчиларни касбий фаоллиятта тайёрлаш жараёнининг мазмунини илмий-амалий ва

¹ Ҳабаротдон Республикаси Президентининг "Ўзбекистон Республикасида Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасвирлаш" Утиридаги "ги 5712-сон фармони // Қонун ҳужжатлари йилмуволилар мийлий баеви, 29.04.2019 й.

методик жиҳатдан тақомиллаштириш, хусусан, талабаларда аутопедагогик компетенцияни шакллантириш, уларнинг илмий-касбий дунёқарашини ривожлантириш бўйича илмий тадқиқот ишлари олиб боришни такозо қилади. Олий педагогик таълим олдидати мазкур тизимли муаммолар бўлажак ўқитувчиларда аутопедагогик компетенцияни шакллантириш орқали касбий лойиҳаваштириш фаолиятига тайёрлаш, ўқув фаолияти самарадорлигини ошириш, дидактик тамойиллар методикасини тақомиллаштириш ҳамда илгор хорижий тажрибаларни олий таълим тизимига татбиқ этиш каби йўналишлардаги илмий тадқиқотларнинг долзарблтигини белгилайди.

Монография Ўзбекистон Республикасининг Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги ПФ-5847-сон “Ўзбекистон Республикаси Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”, 2020 йил 29 октябрдаги ПФ-6097-сон “Илм-фанни 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги фармонлари, 2017 йил 20 апрелдаги ПК-2909-сон “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”, 2018 йил 5 июндаги ПК-3775-сон “Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга ошириладиган кенг камровли ислохотларда фаол иштирокчини таъминлаш бўйича кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”, 2020 йил 27 февралдаги ПК-4623-сон “Педагогик таълим соҳасини янада тақомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Карорлари ҳамда мазкур соҳага тааллуқли бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга оширишда мазкур монография муайян даражада хизмат қилади.

Республикада ўқитувчиларнинг касбий компетенцияларини ривожлантириш, педагогик таълимга компетенциявий ёндашувни татбиқ қилиш, замонавий педагогик ёндашувлар асосида таълим жараёнларини тапқил қилиш масалалари маҳаллий олимлар: С.С.Бабаджанов, О.Ғ.Давлатов, Я.У.Исмадияров, Ш.Н.Муслимов, А.Х.Махмудов, Ф.Т.Раёбимова, Ю.Э.Рахимова, К.Д.Рискулова, Х.Ш.Қадиров, О.А.Кўйсинов, А.Ғ.Эминов каби олимлар томонидан илмий асосда тадқиқ этилган.

Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги (МДХ) мамлакатларида компетенциянинг илмий-назарий асослари М.В.Болдина, Д.В.Голубин, Г.А. Демакова, Е.Ю.Зимина, Е.П. Кузнецова, С.В.Куряшева, А.А.Базикова, аутопедагогик компетенциянинг ўнги хос хусусиятлари ва уни тақомиллаштириш муаммолари Н.Ю.Масовер, О.М.Шиван, Р.М.Юсупова, А.И.Ахулкова, Ю.В.Варданян, Г.С.Вяликоса, Р.Х. Гильмеева, О.А.Козырева, Г.А.Курокова, Н.Л.Московская, А.В.Райчев, Е.А.Садоевская, Н.М.Слаутина, П.П.Тереховларнинг тадқиқотларида ёритилган.

Хориқлик олимлардан К.О.Вауер, В.Д.Васиан, W.Нелсрет, С.Даш, S.Влом, M.Рогалла, D.S.Ryuchen, L.H.Salganik, S.Reh, E.Ricquau, M.Wagner, B.Koster, J.J.Dengerink каби олимларнинг ишларида бўлажак ўқитувчиларнинг методик тайёрлиги мавзиси; M.Schatz, I.Schrttlesser, P.Forthuber, G.Pahr, A.Paseka, A.Veel, S.Gifford, D.Hutchinson, L.A.Sundbult ва бошқаларнинг илмий изланишларида бўлажак ўқитувчиларнинг касбий ва аутопедагогик компетенциясини тақомиллаштириш муаммоси имонавий педагогик ёндашувлар, хусусан, компетенциявий ёндашув асосида тадқиқ қилинган.

Бўлажак ўқитувчиларнинг аутопедагогик компетенциясини шакллантириш муаммосининг илмий-методик асосларини яраши, замонавий педагогик ёндашувлар асосида таълим жараёнига инновацияларни жорий қилиш методикасини тақомиллаштириш, инновациялар таълим муҳити шароитида талабаларда касбий кўникмаларни шакллантиришнинг дидактик таъминотини янада чикиш зарурати мазкур монография мавзусининг долзарблтигини белгилаб берди.

Монографиянинг илмий янгилиги куйидагилардан иборат:

- Бўлажак ўқитувчиларда аутопедагогик компетенцияни шакллантиришнинг касбий фаолиятга тайёрларлик тузилиши мотивация, коммуникатив, ижодий ва гностик компонентлари йилит педагогик жараённинг узвийлик, кўргазмаллик каби дидактик ва ўзаро ёрдам каби социологик муҳитида қайта алоқали муносабатда қўллаш асосида тақомиллаштирилган;
- Аутопедагогик компетенциянинг жараёни, муаммоларини, тапқиллий-технологик, нагжавий-мезонли кўрсаткичлари ўқув жараёни моделилаштиришнинг операция-технологик, когнитив-дидактик, рефлексив-баҳолаш боёқчилари-

да социологик ва кибернетик ўқув топшириқлари ўйтувчилигини квалиметрик нисбатда тавминлаш асосида аниқлаштирилган;

талабаларни касббўй фаолиятга тайёрлашнинг илмий-методик ва дидактик таъминоти акмтехнологиялар ва электрон ўқув контентининг графикали моделларини мустақил қайта ишлаш муносабатида қўллаш асосида тақомиллаштирилган;

технологик таълим йўналишида талабаларни касббўй фаолиятга тайёрлаш методикаси бўлажак ўқитувчининг аутопедагогик компетентлигини ривожлантиришга йўналтирилган акмеологик модели спиралли ўқитиш жараёнида шахснинг психологик захираларидан фойдаланишга устуворлик берилган муҳитда қўллаш асосида тақомиллаштирилган.

Монографиянинг амалий натижалари қуйидагилардан иборат: бўлажак ўқитувчиларда замонавий педагогик ёндашувлар асосида аутопедагогик компетентлиқни шакллантириш самарадорлигини аниқлаш мезонлари ва кўрсаткичлари ишлаб чиқилган;

бўлажак ўқитувчиларини инновацион касббўй фаолиятга тайёрлашнинг методик таъминоти сифатида “Халқ хунармандчилиги” фанидан ўқув дарслиги ва фаннинг электрон таълим ресурси яратилган;

бўлажак ўқитувчиларда аутопедагогик компетентлиқни шакллантиришга йўналтирилган педагогик жараён модели ишлаб чиқилган;

бўлажак ўқитувчиларини касббўй фаолиятга тайёрлашда аутопедагогик компетентлиқни шакллантириш бўйича дастурий таъминот ва методик тавсиялар мажмуаси ишлаб чиқилган.

Монография натижаларининг илмий аҳамияти инновацион фаолиятнинг назарий, амалий, методик, дидактик, технологик кўрсаткичлари, даржакалари ва баҳолаш мезонлари ўрганилгани билан изоҳланади.

Монография натижаларининг амалий аҳамияти “Халқ хунармандчилиги” фанидан дарслик, ўқув қўлланмалар, ўқув дастурларини ишлаб чиқишда бўлажак ўқитувчиларни касббўй фаолиятга тайёрлашда аутопедагогик компетентлиқни шакллантиришнинг методик таъминоти, электрон таълим ресурсидан фойдаланиш мумкинлиги билан белгиланади.

Монографиянинг назарий ва амалий натижаларининг иборатлиги 7 та республика ва 3 та халқаро илмий-амалий конференцияларда муҳокамадан ўтказилган.

Монография бўйича жами 19 та илмий иш, 1 та дарслик, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси томонидан докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия қилинган илмий ишларда 8 та илмий мақола, шундан 5 таси республика ва 3 таси қоржикий журналларда нашр этилган.

Монография кириш, уч боб, хулоса, 120 саҳифа матн, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловалардан иборат.